

ΙΒ΄ Πανελλήνιος Μαθητικός Διαγωνισμός Δοκιμίου "Ελευθέριος Βενιζέλος"

Τα νεανικά χρόνια του Ελευθερίου Βενιζέλου

Μάρκος Γαζέπης
Κολλέγιο Αθηνών
Σχολική χρονιά 2013-2014
Τμήμα Γ΄7

«.....Και ο Βενιζέλος ανασταίνεται, το έργο του δικαιώνεται, φαντάζει σε όλους πια, σαν ο Μεγάλος και ο βαθυστόχαστος, ο Κυβερνήτης, που οδήγησε το καράβι της Ελλάδας στο μεγάλο λιμάνι της δόξας, ο Προφήτης, που οραματίζεται και πραγματοποιεί μαζί, την Μεγάλη Πατρίδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών!.....»

Στρατής Μυριβήλης

Αδιαμφισβήτητα ο Ελευθέριος Βενιζέλος ανήκει στο ιδεατό εθνικό πάνθεο των Μεγάλων Ελλήνων. Πολυσχιδής προσωπικότητα, με πολλά χαρίσματα, ασχολήθηκε με την δημοσιογραφία, την δικηγορία, την διπλωματία και την πολιτική. Ανδρώθηκε και ωρίμασε μέσα από ηρωικές εξάρσεις και συνθλιπτικούς συμβιβασμούς, που επηρέασαν βαθιά την καθολική του θεώρηση και στάθηκαν η ρεαλιστική αφετηρία για την μεταγενέστερη συνεισφορά του στον απελευθερωτικό αγώνα της Ελλάδας.

Ο Βενιζέλος γεννήθηκε τον Αύγουστο του 1864 στις Μουρνιές της Κρήτης. Ένας ακόμα αλύτρωτος Κρητικός, που γεννήθηκε μέσα στην μπαρουτοκαπνισμένη περιοχή των Χανίων. Από το 1645 στα χέρια των Τούρκων, το νησί είχε υποστεί σταδιακή δημογραφική αλλοίωση. Στο πολυπολιτισμικό περιβάλλον των Χανίων συνυπήρχαν Τούρκοι, Ισραηλίτες, Ιταλοί, Άραβες, που συμμετείχαν στις εμπορικές και επενδυτικές δραστηριότητες της εποχής. Τα κρητικά λιμάνια, όπως αυτό της Σούδας, του Ηρακλείου και του Ρεθύμνου συγκαταλέγονταν στα σημαντικά λιμάνια της Μεσογείου και φιλοξενούσαν πανίσχυρες επιχειρήσεις, οι οποίες χάρασαν πολιτική στο νησί. Την ίδια ώρα, ο Κρητικός πληθυσμός, αρνούμενος να υποστεί την δυσβάστακτη υποτέλεια του Ισλαμικού δεσμού, γνώρισε ανελέητη βαρβαρότητα και εξοντωτικούς διωγμούς, με αποτέλεσμα την συρρίκνωση και τον αποδεκατισμό του. Ελευθερία και θάνατος ήταν το σύνθημα κατά τον Καζαντζάκη: "Η ελευθερία και η αξιοπρέπεια του ανθρώπου ήταν θεμελιακές αρχές, θυγατέρες του ανθρώπου πλασμένες από ιδρώτα, αίμα και κλάματα και ανώτατη αρετή ήταν να μάχεται για λευτεριά". Ο οικονομικός μαρασμός και η εξαθλίωση οδηγούσε τον γηγενή πληθυσμό σε αλλεπάλληλες εξεγέρσεις. Οι συνέπειες ήταν δυσβάσταχτες, αλλά πιο δυσβάσταχτη ήταν η σιωπή της διεθνούς κοινότητας που κώφευε μπροστά στο δράμα του Κρητικού λαού. Η διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης εξυπηρετούσε όλες τις δυνάμεις της εποχής, την Αγγλία, την Γαλλία, την Ρωσία, την Ιταλία και την Τουρκία, που είχαν εδραιώσει την θέση τους επάνω στην Μεγαλόνησο. Η ένωση της Κρήτης με το νεοσύστατο ελληνικό κράτος θα

διατάρασσε τα βαλτώδη νερά μέσα στα οποία εφυσύχαζαν τα συμφέροντά τους, γι αυτό και καμία δεν επεδίωκε την στήριξη των κρητικών εξεγέρσεων.

Μια από τις πιο αιματηρές και μακροχρόνιες εξεγέρσεις, ήταν αυτή του 1866, που έληξε άδοξα, υποχρεώνοντας την Ελλάδα να παραιτηθεί από κάθε αξίωση. Για ακόμα μία φορά η Κρήτη έμεινε "παντέρμη". Οι διώξεις, που επακολούθησαν ανάγκασαν τον νεαρό Βενιζέλο μαζί με τους γονείς του και τα πέντε του αδέρφια να εγκαταλείψουν την Κρήτη. Δεν ήταν η πρώτη φορά που ο πατέρας του Ελευθέριου, ο Κυριάκος Βενιζέλος εγκατέλειπε το νησί. Φύση ελεύθερη και επαναστατική γνώρισε πολλές διώξεις και αναγκάστηκε να ζήσει ένα τμήμα της ζωής του στην εξορία. Ιδεαλιστής, φανατικός πατριώτης ήταν από αυτούς που πίστευαν ότι «η λευτεριά είναι κάστρο, και το παίρνεις με το σπαθί σου. Όποιος δέχεται από ξένα χέρια τη λευτεριά, είναι σκλάβος».

Αφοσιωμένος στο όραμα της ελεύθερης Κρήτης, ο Κυριάκος Βενιζέλος, θυσίασε την περιουσία του προκειμένου να βοηθήσει τον ένοπλο αγώνα. Ταυτόχρονα όμως, ευφυής και φιλόδοξος, κατάφερε να πάρει μια εξέχουσα θέση στην κοινωνία των Χανίων ως ευυπόληπτος και φερέγγυος επιχειρηματίας. Αυτός ο άνθρωπος μαζί με την θεληματική και αξιοσέβαστη μητέρα του πήραν τις πιο σημαντικές αποφάσεις στα πρώτα βήματα της ζωής του, όπως την επαφή του με τα γράμματα και την ιδέα της ελεύθερης Ελλάδας, αρχικά στα Κύθηρα, το 1866 και αργότερα, από το 1869 μέχρι το 1872 στην Ερμούπολη της Σύρου και μετέπειτα στα Χανιά. Εκεί, στο καλύτερο δημοτικό σχολείο της περιοχής, τους "Αγίους Αναργύρους", βρέθηκε μέσα σε ένα φιλομαθές, προοδευτικό περιβάλλον, φιλικά προσκείμενο προς το Κρητικό ζήτημα, που επηρέασε καταλυτικά την προσωπικότητά του. Εκείνα τα χρόνια γνώρισε και τον Κωστή Φούμη και τον Ιάκωβο Μοάτσο, ανθρώπους, που τον συντρόφευσαν σε όλη του την ζωή ως συμφοιτητές, συναγωνιστές και συνεργάτες στην πρώτη κυβέρνηση της αυτόνομης Κρήτης. Τα πρώτα αυτά βιώματα τον ώθησαν να επιζητήσει την στρατιωτική εκπαίδευση στην Αθήνα, προκειμένου να ηγηθεί κάποτε του ένοπλου απελευθερωτικού αγώνα της Κρήτης. Από την απόφαση αυτή τον απέτρεψε ο τότε πρόξενος της Ελλάδας στην Κρήτη, Γ.Ζυγομαλάς, ωθώντας τον προς την μόρφωση. Ο ένθερμος πατριωτισμός του Βενιζέλου έπρεπε να διοχετευτεί στον πολιτικό στίβο και όχι σε επαναστατικές μεθοδεύσεις. Όταν αργότερα η Κρήτη θα σειόταν συθέμελα από τις επαναστατικές εξεγέρσεις, ο Βενιζέλος θα καταλάβαινε ότι θα έπρεπε να δοθεί μια διαφορετική διέξοδος στον απελευθερωτικό αγώνα των Κρητικών, μέσα από την διπλωματική οδό.

Στα μαθητικά χρόνια που ακολούθησαν (1877-1880), επέδειξε άριστες επιδόσεις και απέσπασε κολακευτικά σχόλια από συνομήλικους και εκπαιδευτικούς. Όλοι είχαν να πουν κάτι για την ευφυΐα του και το σπινθηροβόλο πνεύμα του, για την φιλομάθεια και την ευχέρεια που έδειχνε στην απορρόφηση των καινούργιων γνώσεων, ακόμα και όταν παρακολουθούσε το βεβαρημένο διδακτικό πρόγραμμα της ιδιωτικής

εμπορικής σχολής "Λύκειον Αντωνιάδη" στην Αθήνα (1876). Αγαπούσε τα θεωρητικά μαθήματα, ιδιαίτερα τα Αρχαία Ελληνικά- μία από τις καλύτερες μεταφράσεις του Θουκυδίδη ανήκει στον ενήλικα Ελευθέριο Βενιζέλο - τα Λατινικά και τις ξένες γλώσσες.

Πρόσχαρος και ομιλητικός συνέπαιρνε τους συνομιλητές του με την επιχειρηματολογία του, που παρά το νεαρό της ηλικίας του αντανakλούσε την αυτοπεποίθηση που τον διακατείχε. Μέσα στις συζητήσεις του αλλά και στις επιστολές, που αντάλλασε με τον πατέρα του εντυπωσίαζε η πρόωρη ενασχόλησή του με την πολιτική σκηνή της Ελλάδας και της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων. Ειδικότερα, η επιστολογραφία, ήταν ο τρόπος με τον οποίο επικοινωνούσε με τους περισσότερους γνωστούς, φίλους και αργότερα πολιτικούς του εταίρους, χρησιμοποιώντας με περηφάνια τις νεόκοπες γλωσσικές του γνώσεις. Μέσα στα κείμενα αυτά φαίνεται η εξαιρετική ικανότητά του στην χρήση του γραπτού λόγου, η διαύγεια της σκέψης του και ο έντονος ψυχισμός του.

Ολοκληρώνοντας τις γυμνασιακές του σπουδές, επέστρεψε στην Κρήτη το 1880, προκειμένου να εργασθεί στην οικογενειακή επιχείρηση, υπακούοντας στην πατρική επιθυμία. Το μυαλό του όμως είχε μείνει πίσω στην Αθήνα και στους φίλους του, που είχαν αρχίσει ήδη τις πανεπιστημιακές τους σπουδές στην Νομική Σχολή, απώτερος στόχος και του ίδιου του Ελευθέριου Βενιζέλου. Ο πατέρας του όμως ήταν απόλυτα αντίθετος με αυτή την προοπτική. Την περίοδο εκείνη στην Κρήτη είχε επιτευχθεί μία ικανοποιητική συμφωνία μεταξύ Τούρκων, Ελλήνων και Ξένων, η Σύμβαση της Χαλέπας (1878), η οποία εξασφάλιζε ένα είδος άτυπης αυτονομίας στην Κρήτη, ορίζοντας ελληνική διοίκηση και παραχωρώντας κάποια προνόμια, όπως φορολογικές ελαφρύνσεις, αυτοδιοικούμενες επαρχίες, χρηματοδότηση κοινωφελών έργων και αμνηστία στους παλιούς επαναστάτες. Οι διαμάχες είχαν καταλαγιάσει προσωρινά, οι εμπορικές επιχειρήσεις είχαν αρχίσει να παρουσιάζουν ανάκαμψη, έτσι ο Κυριάκος Βενιζέλος θεωρούσε τις σπουδές στην Αθήνα μια χίμαιρα. Στα τελευταία του χρόνια, γερασμένος και τσακισμένος από την θυελλώδη πορεία της ζωής του ανυπομονούσε να μάθει την δουλειά στον γιό του και να του παραδώσει τα ηνία. Έτσι ο νεαρός Βενιζέλος έμεινε στην Κρήτη για έναν ακόμα χρόνο, όπου εργάστηκε στην οικογενειακή επιχείρηση με μεγάλη ευσυνειδησία. Στο διάστημα αυτό έμαθε πολλά για τις εμπορικές συναλλαγές και για τις οικονομικές διαπραγματευτικές μεθόδους, αφουγκραζόμενος ταυτόχρονα τα πάθη της τοπικής κοινωνίας.

Το 1881 και μετά από παρέμβαση του Έλληνα πρόξενου Γ. Ζυγομαλά εγκατέλειψε την Κρήτη για να σπουδάσει στην Νομική Σχολή Αθηνών. Προσπαθώντας πάντα να κρατήσει ανοιχτό τον δίαυλο με τον πατέρα του και την Κρήτη, ακολούθησε την διαίσθησή του, που τον καλούσε να συμμετάσχει στα πολιτικά δρώμενα. Αν και νεότερος ακόμα, είχε σχηματίσει μία σαφή πολιτική άποψη που δεν δίσταζε να διατυπώσει ανοιχτά. Τα χρόνια της

προσφυγιάς, η τραγική ανάμνηση των τουρκικών διωγμών και της απραξίας των ξένων, μαζί με την εξαιρετική εκπαίδευση και τα ερεθίσματα που αποκόμισε από την ζωή του στην ελεύθερη Ελλάδα, επιφύλασσαν στον Ελευθέριο Βενιζέλο μια διαφορετική πορεία από αυτή των σύγχρονων συμπατριωτών του. Είχε διαμορφώσει μια ιδιοσυγκρασία ανήσυχη και ασυγκράτητη που αναζητούσε απαντήσεις στα δυσβάσταχτα ερωτήματα που ταλάνιζαν κάθε Κρητικό: Πότε θα ελευθερωθεί η Κρήτη και τι ρόλο θα μπορούσε να παίξει η Ελλάδα σε αυτό μαζί με τις ξένες δυνάμεις; Ταυτόχρονα όμως είχε εδραιωθεί μέσα του η ιδεολογία, που τον καθιστούσε Κρητικό, μα πάνω από όλα Έλληνα.

Μέσα στον πανεπιστημιακό χώρο ανέπτυξε έντονη κοινωνική και πολιτική δράση. Φύση κοινωνική, συγκέντρωσε γρήγορα γύρω του ένθερμους υποστηρικτές και φίλους. Δεινός ρήτορας με έγκυρη και αναλυτική προσέγγιση, χωρίς λεκτικές υπερβολές ή στόμφο, χρησιμοποιούσε δομημένα επιχειρήματα, στατιστικά και νομικά στοιχεία για να στηρίξει τις θέσεις του. Η ρητορική του έφεση υπογραμμιζόταν και από τα σωματικά του γνωρίσματα, την στάση του σώματος, την κίνηση των χεριών και την φωνή του που είχε την απαλότητα του βελούδου και την αποφασιστικότητα του μετάλλου. Αυτά ήταν και τα βασικά χαρακτηριστικά των μεταγενέστερων κοινοβουλευτικών του αγορεύσεων, που έχουν μείνει στην ιστορία. Η γλαφυρότητα των περιγραφών του και το απαράμιλλο χιούμορ του μάγευαν και συγκινούσαν. Ακόμα και η ευγενική του φυσιογνωμία με τα γλυκά γαλαζοπράσινα μάτια, τα κυματοειδή του μαλλιά και το "τριανταφυλλένιο πρόσωπο" διευκόλυναν στην επίτευξη του σκοπού του, που παρέμενε πάντα ο ίδιος: η ενημέρωση της κοινής γνώμης για το Κρητικό ζήτημα. Συγκρότησε και ηγήθηκε ομάδας φοιτητών με κρητική καταγωγή, οι οποίοι αντάλλασσαν απόψεις και οργάνωναν δραστηριότητες για την προβολή του. Η εντυπωσιακή του καλλιέργεια, η γλωσσομάθεια, αλλά και η γνώση σε βάθος της ιστορίας του τόπου του, όπως την είχε μάθει μέσα από τα βιβλία και μέσα από τις διηγήσεις των κατατρεγμένων Κρητικών αλλά και των προξένων στα καφενεία της Χαλέπας, του έδωσε την δυνατότητα να υποστηρίξει, και να προβάλει την δεινή πραγματικότητα που οι ξένοι δεν γνώριζαν.

Το πρόωρο ενδιαφέρον του για την πολιτική, εκδηλώθηκε για πρώτη φορά στη συνομιλία, που είχε ως μέλος φοιτητικής αντιπροσωπείας με τον κορυφαίο Άγγλο πολιτικό Ιωσήφ Τσάμπερλαιν το 1886, όταν εκείνος υποστήριξε ότι οι Κρήτες θέλουν αυτονομία: ".....θέλομεν την ένωσιν έντιμε κύριε.....", ήταν η απάντηση του νεαρού Βενιζέλου, παραθέτοντάς του όλες τις πτυχές του Κρητικού ζητήματος και αποκομίζοντας τον θαυμασμό: "Όταν έχετε νέους άνδρας, ως εκείνους οίτινες με επεσκέφθησαν χθες, δεν πρέπει να φοβείσθε ότι δεν θα ελευθερωθεί η πατρίς σας από τους Τούρκους", θα έλεγε την επόμενη μέρα ο Άγγλος αξιωματούχος.

Ήταν πολύ νωρίς για να συμβεί κάτι. Επιστρέφοντας στην Κρήτη μετά τις σπουδές του το 1888, ο νεαρός δικηγόρος ασχολήθηκε παράλληλα με την δημοσιογραφία εκδίδοντας την τοπική εφημερίδα "Λευκά Όρη" μαζί με τους παιδικούς του φίλους Κ. Φούμη, Χ. Πωλογεωργάκη και Ι. Μοάτσο, μέσα στην οποία ανέπτυξε ενδελεχώς όλες τις πολιτικές του θέσεις. Τα χρόνια εκείνα βρέθηκε μέσα σε ένα κλίμα πολιτικής εμπάθειας και φανατισμού. Οι οπαδοί των δύο χριστιανικών κομμάτων των Φιλελευθέρων, με τους οποίους εκλέχθηκε βουλευτής το 1889 και των Συντηρητικών, αντιμετώπιζαν ο ένας τον άλλο σαν άσπονδο εχθρό, χειρότερο από τους Τούρκους. Εκτός από τα στενά μικροπολιτικά συμφέροντα, η πιο σημαντική διαφωνία μεταξύ τους ήταν η θέση τους για την τύχη της Κρήτης. Αυτονομία ή Ένωση. Ο φιλελεύθερος Βενιζέλος, υποστήριζε, ότι έπρεπε να αγωνισθούν για την ένωση με την Ελλάδα. Η καθεστηκυία τάξη στην Κρήτη, μαζί με το επίσημο Ελληνικό κράτος και τις μεγάλες ξένες δυνάμεις εποφθαλμιούσαν την ένωση. Η προσχηματική παραχώρηση προνομίων προς τον Κρητικό λαό, διαιώνιζε το καθεστώς της αυθαιρεσίας και της ανομίας. Συνεχείς εξεγέρσεις, με σημαντικότερες αυτές του 1889, του 1896-1897 και του Θερίσου το 1905 ταλάνιζαν το νησί. Ο Βενιζέλος, οξυδερκής και προορατικός, διέβλεπε ότι η λύση δεν βρισκόταν στα χέρια των Κρητικών και παρακινούσε τους συμπατριώτες του για φρόνιμες και ρεαλιστικές αποφάσεις. "Η πραγματοποίηση των εθνικών μας πόθων δεν εξαρτάται τόσο εκ των ιδικών μας πράξεων, όσον από την συνδρομή των διεθνών περιστάσεων, αίτινες διαφεύγουν της ιδικής μας επιρροής." Με μοναδικές προσωπικές στιγμές αυτές που ζούσε με την αγαπημένη του γυναίκα Μαρία, είχε μπει πια ανεπιστρεπτί στον δημόσιο βίο.

Θα έπρεπε να περάσουν είκοσι περίπου χρόνια για να απελευθερωθεί η Κρήτη και να ενωθεί με το ελληνικό κράτος. Τα κακώς κείμενα δύο και πλέον αιώνων δεν θα μπορούσαν να αλλάξουν τόσο γρήγορα, ούτε και κάτω από την ύπαρξη της εμβληματικής μορφής του Ελευθέριου Βενιζέλου. Η αξία της προσωπικότητάς του δεν έγκειται στην αποτελεσματικότητα των επιδιώξεών του. Αυτό που τον τοποθετεί στην θέση του πιο σημαντικού Έλληνα της νεώτερης ελληνικής ιστορίας είναι το γεγονός ότι άλλαξε την εικόνα της Ελλάδας, ως φτωχού συγγενή. Το ένδοξο παρελθόν της αλλά και οι νεώτεροι αιματηροί αγώνες της είχαν προκαλέσει ένα κύμα συγκίνησης στην διεθνή κοινότητα, τον λεγόμενο φιλελληνισμό, δεν είχαν όμως καταφέρει να αγγίξουν τις ακανθώδεις αιχμές της ανεξαρτησίας των ελληνικών εδαφών. Με την εμφάνιση του Ελευθέριου Βενιζέλου η Ελλάδα απέκτησε μια θέση στον γεωπολιτικό χάρτη και έγινε αιτία έριδος μεταξύ των ισχυρών δυνάμεων της εποχής. Απέκτησε έναν ηγέτη, που δεν υπολείπταν σε τίποτε, ούτε σε καλλιέργεια, ούτε σε γνώσεις ούτε σε διπλωματική ικανότητα των υπολοίπων ευρωπαϊκών ηγετών. Μπορούσε να καθίσει μαζί τους στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, όπως καθόταν μαζί τους στα σπίτια τους στην Χαλέππα της Κρήτης και να διαπραγματευτεί επί ίσοις όροις. Ήξερε ότι έπρεπε να δώσει. Ήταν ρεαλιστής, γι αυτό προσπάθησε να κερδίσει για την Ελλάδα αυτό

που ήταν πιο κοντά στο υπέρτατο όραμα: την προσάρτηση των εδαφών της Μακεδονίας, της Θράκης και την επέκταση του ελληνικού κράτους στα σημερινά του σύνορα. Παράλληλα, το ένδοξο επαναστατικό παρελθόν της πατρίδας του παραχωρούσε την θέση του στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό του ελεύθερου ελληνικού κράτους.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος υπήρξε από τους "λίγους εκείνους πολιτικούς άνδρες της σύγχρονης εποχής, που τις αρετές του και το πνεύμα του εκτίμησε και θαύμασε ολόκληρη η υφήλιος". Στην Κρήτη δεν ήταν εκείνος που του ζήτησαν να ηγηθεί, αλλά σίγουρα στην Ελληνική πολιτική σκηνή ήταν ο παράκλητος ηγέτης. Ένας εθνικός ηγέτης, ταγός στην υπηρεσία της πατρίδας του, για τον οποίο μεγάλη σχολή υπήρξε η Κρήτη. Σε αυτή την σκληρή γη διδάχθηκε ότι η ελευθερία δεν προσφέρεται. Κατακτάται!

- Νικόλαος Παπαδάκης, Ο επίκαιρος Ελευθέριος Βενιζέλος, Εισαγωγική αναφορά του στο αφιέρωμα της εφημερίδας "Πατρίς", Ηράκλειο 2009
- Ελευθέριος Βενιζέλος, παρουσίαση Ι.Γ. Μανωλικάκη, Η Κρητική Επανάσταση του 1889, Αθήνα 1971.
- Τωμαδάκης Νικόλαος, Ο Βενιζέλος Έφηβος. Αθήνα 1964.
- Λίλη Μακράκη, Ελευθέριος Βενιζέλος.1864-1910. Η διάπλαση ενός εθνικού ηγέτη. Αθήνα 2001.
- Α. Νανάκης, Εκκλησία και Ελευθέριος Βενιζέλος. Θεσσαλονίκη 2008
- www.venizelos-foundation.gr
- www.logomnimon.wordpress.com
- Νεώτερο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό "Ήλιος"
- Δ. Καμπουράκης, Μια σταγόνα Ιστορία. Μέρος Γ' . Αθήνα 2013
- Herbert Adams Gibbons, Βενιζέλος. Μια βιογραφία. (1864-1920), Αθήνα 2008.
- Παντελής Πρεβελάκης, Παντέρμη Κρήτη, Αθήνα 1995
- Νίκος Καζαντζάκης, Καπετάν Μιχάλης,